

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

Dr. Öğr. Üyesi Alev ÖNDER

*Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Adana/TÜRKİYE
aonder@atu.edu.tr
ORCID *

**“MEHMET KAPLAN'DAN
HATIRALAR MEKTUPLAR”
KİTABINA DAİR BİR İNCELEME**

A REVIEW ON THE BOOK “MEHMET
KAPLAN'DAN HATIRALAR
MEKTUPLAR”

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 20.11.2020	Received Date: 20.11.2020
Kabul Tarihi: 02.12.2020	Accepted Date: 02.12.2020
Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020	Date Published: 31.12.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Önder, Alev, “Mehmet Kaplan'dan Hatıralar Mektuplar Kitabına Dair Bir İnceleme”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Özel Sayısı, Aralık 2020, s. 257-280.

Onder, Alev, “A Review On The Book “Mehmet Kaplan'dan Hatıralar Mektuplar””, *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Special Issue, December 2020, p. 257-280.

10.28981/hikmet.828718

Dr. Öğr. Üyesi Alev ÖNDER

**MEHMET KAPLAN'DAN HATIRALAR MEKTUPLAR KİTABINA DAİR BİR
İNCELEME**

A REVIEW ON THE BOOK "MEHMET KAPLAN'DAN HATIRALAR MEKTUPLAR"

ÖZ

Bilim insanlarının mektup ve hatıraları, genç araştırmacılara içten bir söyleyişle sundukları bilgiler bakımından değerli belgelerdir. Alanında başarılı kimselerin gündelik yaşamlarından kesitler sunan, dönemin önemli kültürel olayları ve eserlerinden söz eden bu kaynaklar tarihe tanıklık etmektedir. Bu çalışmada Yeni Türk Edebiyatı alanının önemli isimlerinden Orhan Okay'ın "Mehmet Kaplan'dan Hatıralar Mektuplar" adlı kitabı incelenmektedir. Mektuplar ve okurla paylaşılan anılar, Mehmet Kaplan'ın ve Orhan Okay'ın idealleri uğruna sergiledikleri çabaları yansıtırken hem akademisyen kimliğinin vazgeçilmez ilkelerini hem de iyi bir eser kaleme almanın ön koşullarını yansıtmaları bakımından özellikle genç araştırmacılar için rehber niteliğindedir.

Mehmet Kaplan, asistanı Orhan Okay'a mektuplarında yerli ve yabancı kaynaklardan söz ederken dönemin sanatsal ve kültürel faaliyetleri hakkında önemli bilgiler aktarır. Şiir, müzik, psikoloji, tarih, felsefe gibi farklı alanlardan beslenen ve zengin bir kültüre sahip olan Kaplan, mektuplarında çeşitli dergilerin ve kitapların yayımlanma serüvenlerini anlatır. Orhan Okay, hocasının mektuplarına dair yazdığı açıklamalar ve notlarla okurun mektuplarda adı geçen kişileri tanımasına ve olayları kavramasına büyük katkı sağlar. Bilim insanı ve hocalık kimliğinin inşa edilişi hususunda Mehmet Kaplan ve Orhan Okay ilişkisini samimiyetle aktaran mektuplar, önemli bir ekolün temsilcisi olan akademisyenlerin iç dünyasına ışık tutmaktadır. Bu çalışmada "Mehmet Kaplan'dan Hatıralar Mektuplar" adlı kitapta yer alan sanatsal ve kültürel olaylar, eserler tespit edilirken Mehmet Kaplan ve Orhan Okay'ın bilim insanı ve eğitimci kimliğinin inşasında etkili olan isimlere dikkat çekilmektedir. Felsefe, edebiyat gibi alanların önemli şahsiyetlerine yer verilen mektuplarda dönemin kültür atmosferinin nasıl yansıtıldığı ele alınmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Mehmet Kaplan, Orhan Okay, Mehmet Kaplan'dan Hatıralar Mektuplar.

ABSTRACT

Letters and memoirs of scholars are invaluable documents in terms of the information they present to young researchers with a sincere rhetoric. These sources, which present sections of the daily lives of successful people in their field, mention important cultural events and works of the period, bear witness to history. In this study, the book "Memories Letters of Mehmet Kaplan" by Orhan Okay, one of the important names in the field of New Turkish Literature, is examined. The letters and the memories shared with the reader reflect the efforts of Mehmet Kaplan and Orhan Okay for their ideals and serve as a guide particularly for young researchers in terms of reflecting both the indispensable principles of the academic identity and the prerequisites for writing a good work.

Mehmet Kaplan provides crucial information about the artistic and cultural activities of the period while talking about domestic and foreign sources in his letters to his assistant Orhan Okay. Having a rich culture and nourished from different fields such as poetry, music, psychology, history and philosophy, Kaplan tells about the adventures of publishing various magazines and books in his letters. Orhan Okay, with the explanations and notes written by his teacher about the letters, makes a great contribution to the reader to get to know the people mentioned in the letters and to understand the events. The letters, which sincerely convey the relationship between Mehmet Kaplan and Orhan Okay regarding the construction of the identity of scientist and teacher, shed light on the inner world of academics, who are the representatives of an important school. In this study, while determining the artistic and cultural events and works in the book titled Memories Letters from Mehmet Kaplan, attention is drawn to the names that were influential in the construction of the scholar and instructor identity of Mehmet Kaplan and Orhan Okay. The letters, which include important personalities in fields such as philosophy and literature, discuss how the cultural atmosphere of the period was reflected.

Keywords: Mehmet Kaplan, Orhan Okay, Mehmet Kaplan'dan Hatıralar Mektuplar.

Giriş

Önceleri haberleşme amacı ile kaleme alınan mektup, köklü bir tarihe sahiptir. “İnsanın sevdiklerine, yakınlarına onlardan ayrı düştüğü, onlara içini dökmek, açılmak istediği zamanlarda duyduğunu, düşündüğünü” (Tuncel, 2008:9) iletmesini sağlayan mektup, kimi zaman bir sanatçı veya bilim insanının şiir, psikoloji, felsefe, tarih, musiki gibi farklı alanların bilgisi ile oluşmuş zengin kültür hazinesini ortaya koymaktadır. Yazar, şair ve ilim adamlarının mektupları onların bireysel ve toplumsal konumlarına dair sunulan değerli bilgiler bakımından önemli kaynaklar olarak görülmektedir. “Edebiyat ve fikir adamlarının özel mektupları onların hayatlarını, fikirlerini, çevreleri ile olan ilişkilerini samimi bir biçimde aksettiren vesikalar olarak edebiyat tarihi bakımından önemli ve orijinal belgelerdir” (Kefeli, 2002, Önsöz).

Mehmet Kaplan'ın mektupları onun hem bireysel hem de toplumsal kimliğinin inşa serüvenini yansıtmaları bakımından oldukça değerlidir. Yeni Türk Edebiyatı araştırmalarının en önemli isimleri arasında yer alan Kaplan'ın “kitaplarını okuyanlar, Türk kültürü ve edebiyatına olan nüfuzuna saygı duymaktan kendilerini alamazlar” (Enginün, 2011: 452).

Mehmet Kaplan'ın *Ali'ye Mektuplar* adlı eseri, sınıf arkadaşı Ali Ölmezoglu'na yazılmış 67 mektup ve günlükten parçalardan oluşmuş ve onun yaşamı algılama, olay ve durumları değerlendirme biçimini yansıtmıştır. Estetik zevk, anlayış ve duyarlıkların ortaya konulduğu bu mektupların “bazıları gelecek nesillere ve Türkoloji sahasında yetişecek genç araştırmacılara örnek olabilecek mahiyettedirler” (Kefeli, 2002: 29).

Mehmet Kaplan'ın asistanı Orhan Okay'a yazdığı mektuplar onun duygu dünyasına, estetik bakışına, sanata dair bilgi ve gündelik yaşamı algılama biçimine ışık tutarken aynı zamanda genç bilim insanlarına rehber niteliğindedir. Yaşamını düşünme, okuma ve yazma ideallerine adanmış aydın kimselerin iç dünyalarına ayna tutan bu mektuplar, toplumsal hafıza için önemli yapı taşları olarak kabul edilebilir. Okuduğu kitapları öğrencilerine tavsiye eden, onların akademik çalışmalarını yaşamının en zor zamanlarında dahi takip eden, hem kendi toplumlarını hem de yabancı kültürleri öğrenip özgün ve kalıcı eserler kaleme almaları için onlara sürekli yol haritaları çizen Mehmet Kaplan'ın mektupları değerli kültür adamlarının oluşturduğu sağlam bir zincirin önemli halkalarıdır.

“Bir millet, her şeyden evvel kendi kendisini ciddiye almak mecburiyetindedir. Kendi kendimizden bahsetmeğe alışalım. Büyük meselelerimizi bulalım.” (1977: 92) diyen Ahmet Hamdi Tanpınar'a kulak veren Mehmet Kaplan, öğrencilerini bu duyarlılıkla yetiştirip çok sayıda önemli çalışmaya imza atarak kültürel kimlik ve belleğe büyük katkı sağlamıştır. Tanpınar'ın vurguladığı “kendimizi bilmek, kendimizi tanımaya ve sevmeye başlamak” meselesinin Mehmet Kaplan ve Orhan Okay'ın yol göstericiliği ile yeni kuşaklara da aktarılması eğitim ve kültür sahasına önemli bir katkı sunmuştur.

“Yeni Türk Edebiyatı’nın bir bakıma kurucusu sayılan Ahmet Hamdi Tanpınar’a yetişemedim ama yıllardır içinde bulunduğum üniversite çevresinde memleketine ve milletinin kültürüne hizmet etmekten başka hiçbir amacı ve beklentisi olmayan Mehmet Kaplan’dan sonra, birkaç istisna dışında, ikinci bir gerçek hoca ve hakiki bir insan örneği olarak Orhan Okay hocayı tanıdığımı söylemeliyim” (2017: 20) diyen Abdullah Uçman, sağlam bir geleneğin önemli zincirinin oluşum sürecine ve etki gücüne dikkat çeker. Mehmet Kaplan’ın mektupları kuşaklar arasında sağlam bağlar oluşturan şahsiyetleri ve kültür atmosferini ortaya koyması bakımından büyük önem taşır.

Mehmet Kaplan’dan Hatıralar Mektuplar

“Hocaların hocası” unvanıyla anılan Orhan Okay, çok sayıda öğrenci yetiştirmiş, Yeni Türk Edebiyatı alanında ufuk açıcı eserler kaleme almış bir bilim insanıdır. “Orhan Okay’ın bir terimi teklif ederken bile gösterdiği tevazuu, şahsiyetindeki arınmış-durulmuşluğu, gerçek bilim adamlığının ağırbaşlılığı” (Polat, 2018: 84) kendisinin yetiştirdiği araştırmacıları etkilemiştir. Akademik danışmanlığın dışında millî kimliğe dair değerlerin aktarımı hususunda önemli role sahip Okay’ın okunması gereken önemli çalışmalarından biri *Mehmet Kaplan’dan Hatıralar Mektuplar* adlı kitaptır.

Orhan Okay’a hocası Mehmet Kaplan tarafından yazılmış mektuplar, Türk Edebiyatı dergisinin 2001- 2003 yılları arasında basılan 332-356. sayılarında Okay’ın bazı notları ile yayımlanmış ve ardından kitap haline gelmiştir. *Mehmet Kaplan’dan Hatıralar Mektuplar* adlı bu kitapta hatıra, mektup, deneme ve günlük türlerinin bazı özellikleri dikkat çekmektedir. 41 mektubun yer aldığı kitapta “ekler” bölümünde Orhan Okay’ın kendisine yazılmamış, “yarı resmî mahiyette” olduğu belirtilen beş mektuba da yer verilir. İlk dört mektup, “Türk Kültür ve Medeniyeti” dersleri ile ilgili olarak kurulan bir komisyonun başkanına Mehmet Kaplan tarafından yazılmış cevaplardan oluşmuştur. Beşinci mektup ise Mehmet Kaplan’ın Yunus Emre Sempozyumu davetine dair Mustafa İsen’e yazdığı kısa bir cevap yazısıdır.

Mehmet Kaplan’dan Hatıralar Mektuplar kitabının takdim yazısında okuyucu için faydalı olacağı düşüncesi ile kendi notlarına ve açıklamalarına yer verdiğini açıklayan Orhan Okay, “Hoca’mla olan yakınlığımı ve bazı intibalarımı da vermek istediğimi okuyucunun hoş karşılayacağını ümit ediyorum” (Okay, s.7) der. Kaplan’ın biyografisine ışık tutması bakımından önemli gördüğü kitapta yer alan mektupların hem edebiyat hem de kültür meseleleri üzerinde çalışan genç araştırmacılar için dikkate değer tavsiyeler (Okay, s.7-8) içerdiğini belirtir. Okur, mektuplarda Yeni Türk Edebiyatı tarihi araştırmalarının önde gelen simalarının yetiştikleri kültür iklimi ve onun yansımalarının estetik bir anlayışla kaleme alındığına tanık olur. Bilim ve kültür adamı olarak kaleme alınan mektuplara yansıyan doğallık ve içtenlik okurun metinleri keyifle okumasında önemli bir etkendir.

Mehmet Kaplan'ın iç dünyasını, aydın kimliğinin önemli bileşenlerini, estetik anlayışını samimiyetle ortaya koyan kitapta "Müstağni Orhan'a" başlıklı bir giriş yazısı bulunur. Orhan Okay, mektupların "gelecek nesillere ya ibret yahut acı-tatlı hatıra lezzeti bırakacağı ümidiyle" kitap hâlinde basıldığına işaret eder. Okurun ders çıkarabileceği önemli olayların aktarıldığı mektuplarda çeşitli eserlere, dergilere, yeni çalışmaların oluşum aşamalarına yer verildiğinden dönemin sanatsal ve kültürel ortamına dair önemli bilgiler aktarılır.

Kitabın Orhan Okay tarafından içten bir söyleyişle kaleme alınan giriş yazısı, "hatıra" türüne ait özellikleri ortaya koymaktadır. Yazıda Okay'ın Vefa Lisesinde hocası Behice Kaplan ile anıları anlatılırken dönemin önemli yazar ve şairlerinden de söz edilmiştir. Lisede edebiyat dersinde "istiğna" sözcüğüne doğru anlam vererek Behice Hocasının dikkatini çeken Orhan Okay'ın Osmanlı Türkçesi hususundaki başarısı takdir edilmiştir. Behice Kaplan, başarılı bulunduğu ve "yaş farkını hesaba almaya bir dostluk ilişkisi" (Okay, s.15) kurduğu öğrencisine Mehmet Kaplan'ın "Müstağni Orhan'a" ibaresiyle imzaladığı *Namık Kemal* kitabını verir. Orhan Okay, yıllar sonra Mehmet Kaplan ile hazırladığı mezuniyet tezi *Abdülhak Hamid'in Romantizmi* adıyla basıldığında bu kitabı "edebiyat zevkine ilk müspet istikameti veren" kişi olan "Behice Hanım'ın ruhuna" ithaf eder. (Okay, s.123)

Orhan Okay, 1947 yılında Mehmet Kaplan'ın yazılarını ilk kez *Hareket* dergisinde okumuş ve *Bizim Türkiye* dergisindeki yazılarını da ilgi ve merakla takip etmeye başlamıştır. 1948 yılında Mehmet Kaplan ve eşi Behice Kaplan ile onların bir piyese dair dava için tanık sıfatı ile gittikleri adliye çıkışında karşılaşmıştır. Andre-Paul Antoine'ye ait *Düşman* adlı komedi "eserin aile kurumu ile alay ettiği" ve "toplumun değer yargılarını küçük düşürdüğü" gerekçeleri ile eleştirilmiş ve seyircilerin öfkeli tepkisi nedeni ile olay adliyeye taşınmıştır. Orhan Okay bu konuda şu bilgileri verir: "Hâdise ve duruşmalar gazetelere de birbirine zıt görüşlerle yani her zaman olduğu gibi ilerencilik-gericilik yorumlarıyla yansiyordu. Hocaların, oyun aleyhinde şahitlik ettiklerini, binaenaleyh seyircinin protestosunu haklı bulduklarını hatırlıyorum" (Okay, s.14).

Mehmet Kaplan ve Orhan Okay'ın hayata bakışında psikoloji, sosyoloji ve özellikle de felsefe büyük role sahiptir. Okay'ın bir süre eğitimini aldığı ve "gözağrısı değilse bile bir gönül ağrısı olarak" içindeki özel yerini hayatı boyunca hep koruduğunu ifade ettiği felsefe Mehmet Kaplan için de çok önemli bir alandır. Kaplan'ın aydın kimliğinin inşasında çeşitli alanlara uzanan ve sürekliliği ile dikkat çeken okuma serüveni kurucu role sahiptir. Bu alanlar "sadece tarih, din ve siyaset değildir. Sosyoloji, psikoloji, felsefe Mehmet Kaplan'ın elinden düşürmediği kitaplardır" (Enginün, 2011: 453-454). Kaplan, öğrencilerini yetiştirirken onların derinliği olan bir düşünme tarzı kazanıp donanımlı bir araştırmacı/bilim insanı olabilmeleri için felsefe kitapları okumalarını tavsiye eder. Orhan Okay'a Eflatun'un bütün diyaloglarını alıp okuması konusunda Kaplan'ın ısrarları bu kitapta samimiyetle anlatılır.

Hocasının ısrarlarına rağmen “maddi zorluklar” nedeni ile önerdiği kitapları alamadığını belirten Orhan Okay, hocasının bu noktada kendisine nasıl yardımcı olduğunu ayrıntıları ile aktarır. İktisat, hukuk gibi alanlara ait kitaplarını öğrencisine verip onu sahafa gönderen Kaplan, Orhan Okay’ın “bir türlü alamadığı” (Okay, s.21) Eflatun diyaloglarına sahip olmasını sağlamıştır.

Mehmet Kaplan’ın eşi Behice Kaplan başta olmak üzere lise hocalarının rehberliğinde eğitim yaşamını sürdüren Orhan Okay, 1951 yılında Yüksek Öğretmen Okulu’na girmeye hak kazanıp “ilkgöz ağrısı” (Okay, s.21) olarak tanımladığı edebiyata döner. 1951-1955 yılları arasında “dolu dolu” eğitim aldığını vurgulayan Orhan Okay için “odasına rahatça girebildiği, danışabildiği, fikir ve kanaatlerini alabildiği” Mehmet Kaplan ve “dünya görüşü ve felsefesi ile” (Okay, s.23) kendisine örnek aldığı Nurettin Topçu çok özel bir yere sahip olmuştur. “Sorbonne Üniversitesinde ilk doktora yapan Türklerden olan” Nurettin Topçu’nun felsefe doçenti unvanıyla lise felsefe öğretmenliğinden emekli oluş hikâyesi kitapta “Dar Çevreyi Yazarak Aşmak” başlıklı bölümde içten bir söyleyişle aktarılmıştır.

Fakülteye başladığı yıllarda “fikir adamları ve yazarların hasret duydukları nisbi bir hürriyet atmosferinde” yazmaya başladıklarını söyleyen Orhan Okay, hocalarının yazılarını ilgi ve merakla takip etmeyi sürdürür. *Bizim Türkiye* dergisinden daha aktif milliyetçi politikaya sahip olduğunu vurguladığı *Komünizme Karşı Mücadele* dergisine dair değerlendirmelerde bulunur. “Bugün tek başına gözden geçirildiğinde bazı yazılarıyla daha çok heyecan milliyetçiliğinin hâkim olduğu [nu]” düşündüğü dergide özellikle Nurettin Topçu’nun, Mehmet Kaplan’ın, Remzi Oğuz Arık’ın yazılarının “siyasi tarafları olmakla beraber aklı-ı selimi” (Okay, s.24) temsil ettiğine işaret eder.

Orhan Okay, “Her Sahada Hakikatleri Ortaya Çıkarmalıyız” başlıklı bölümde Kaplan’ın 1946-1950 yıllarında sosyal ve siyasi meselelere dair yazılarını değerlendirirken hocasının “ahlâk, kültür ve ilim” kavramlarına odaklandığını vurgular. Boş ideolojilerin hem birey hem de toplum için “yıpratıcı” olduğunu savunan Kaplan’ın aktif politika ve siyasi partilere yaklaşımını şu sözlerle açıklar: “Her gerçek aydınının olması gerektiği gibi, mutlak ve ideolojik bir siyasi görüşü, hele particiliği hiç yoktu” (Okay, s.76).

Mehmet Kaplan, bireyin ve toplumun gelişiminde temel harcın “ahlâk, kültür ve ilim” ile oluşturulması ve popülist söylemlerden uzak durulması gerektiğini mektuplarında sıkça hatırlatır. Orhan Okay ile paylaşımlarda ona hem öğretici hoca hem de sevecen ağabey gibi seslendiği görülen Kaplan, ona kendi çalışmalarını da okutup öğrencisinin eleştirilerini dikkatle dinler. Okay, hocasından farklı düşünceleri ve “hatta tenkitlerini” Kaplan’ın “müsamahasını bildiği için” (Okay, s.25) hocasına açabildiğini ifade eder. Hocası ile *Şiir Tahlilleri* kitabının basım öncesinde yaşadıkları tartışmalara kitapta yer verir. “Ondokuzuncu Asır Manzumesi, Adem kasidesi, Terci-i Bend, Haluk’un Amentüsü” ile ilgili Mehmet Kaplan’ın tahlillerine dair kendi görüşlerini açıkladığını ve aralarında “tatsızlaşmaya doğru giden bir konuşma” (Okay, s.26) geçtiğini belirtir. Bu hatıraları paylaşırken kendisinde Beşir Fuad üzerine

çalışma fikrinin ilk kez bu süreçte doğduğunu da açıklar. Bu bakımdan fikirlerin kimi zaman örtüştüğü kimi zamansa çatıştığı atmosfer, akademik bakımdan besleyici bir hüviyet kazanmıştır.

Orhan Okay, yayımlanan ilk yazısına dair hatırasını paylaşırken hocası ile görüş farklılıklarına değinir. 1953 yılında Necip Fazıl'ın uzak akrabalarından Abidin Mümtaz Kısakürek tarafından çıkarılan *Türk Sanatı* dergisini “vasat kalitede, bazı taraflarıyla Hisar'ı andıran bir dergi” (Okay, s.26) olarak tanıtır. Okay'ın ilk yazısı bu dergide “İfadenin Masuniyeti” başlığı altında çıkmıştır. İfade kavramının “dokunulmazlığı ve tecrübenin yetersizliği üzerine bazı örneklere dayanılarak yazılmış kısa bir makale” (Okay, s.27) şeklindedir. Mehmet Kaplan bu yazıyı beğenmediğini kendisine açık bir dille ifade eder. Orhan Okay'a Kuran'ın da tercüme edilebileceğini “biraz sert bir şekilde” söyleyen Mehmet Kaplan, “ibadette veya dışında Türkçesinin gereğini” (Okay, s.27) savunur. Bütün bunlara rağmen aralarında bir soğukluk olmadığını belirten Okay, hocasının içten desteğini her zaman hissettiğini vurgular. Öğretmenlik stajında da ders planlarını Mehmet Kaplan ile hazırladığı bilgisini paylaşan Okay, 1953 yılında “hocalığının ilk tecrübesi” için Refik Halid'in “Eskici” hikâyesi ve Ahmet Haşim'in “Merdiven” şiirinin tahlilini sunar. Dersine Yüksek Öğretmen Okulu'nun sınıf hocası Enver Naci Gökşen ve Yüksek Öğretmen Okulu hocası sıfatıyla Nihat Sami Banarlı gözlemci olarak katılır. Nihat Sami Bey, “Merdiven” şiirinin tahlilini eleştirir. Orhan Okay, “Kaplan Hocanın usullerine ve bana verdiği programa uyup meseleyi bir şuuraltı psikolojisiyle kaçış duygusunun tezahürü olarak anlattım” (Okay, s.28) der ve Nihat Sami'nin yaklaşımını o dönemde “Edebiyat Fakültesi ile Eğitim Enstitüleri arasındaki ihtilaftan tedirgin” (Okay, s.28) oluşu ile ilişkilendirir.

Mehmet Kaplan'ın araştırmacı kimliği, eğitimliliği ve mizacından etkilenen Orhan Okay, hocasının kendisine yazdığı mektuplarda kendi gözlem ve izlenimlerini de aktararak hatıraların kaybolmasını önler. Mektuplarda geçen ve bireysel belleğinde yer edinmiş olay, durum ya da kişilere dair bilgi verirken geçmişle hesaplaşması söz konusudur. Onun hem kendi ben'i ile hesaplaşmasını hem de kültürel kimlik ve belleğe dair görüşlerini ortaya koyan mektuplar geçmiş, şimdi ve geleceğe ışık tutan önemli belgelerdir. Mektuplarda yer alan bilgi ve deneyimler yeni nesillere aktarılırken dün, bugün ve yarına dair sağlam köprüler inşa etme çabası söz konusudur.

Mehmet Kaplan'ın Mektupları

Mehmet Kaplan'ın Orhan Okay'a ilk mektubu 7 Kasım 1956 tarihlidir. Giriş kısmında “kardeşim Orhan” hitabı ile dikkat çeken mektupta Kaplan, kendi düşünce dünyasını çok etkilemiş olan Alain'den söz eder. Orhan Okay, hocasına yazdığı mektupta Karamazov Kardeşler'i bir kez daha okuduğunu ve tekrar okumaların faydalı olduğunu belirtmiştir. Okay'a Alain'in de sevdiği kitapları zaman zaman devrettiğini söyleyen Kaplan, “Alain bir de bizim temayüllerimize tamamıyla zıt eserleri okuma lüzumundan bahseder. Bu bizi dar kafalılıktan kurtarır. Zıddımızı tanırsak kendi benliğimizi daha iyi hissederiz” (Okay, s.36) der. Bu görüş, Mehmet Kaplan'ın duygu ve düşünce dünyasını şekillendirmede

önemli role sahiptir. Farklı kültürel özelliklere sahip toplumları tanıyan birey hem kendi değerlerinin hem de ait olduğu milletin değerlerinin farkında olacaktır. Alain, Kaplan'ın benlik inşasına dair düşüncelerinin şekillenmesinde önemli bir isimdir.

Mehmet Kaplan'ın Alain'den tercümelediği ve *İstanbul* dergisinde yayımladığı bilinmektedir. (Okay, s.34) Sade ve açık anlatımı ile “rasyonalist düşüncenin önemli temsilcileri” arasında gösterilen Alain'in *Mutlu Olma Sanatı* adlı kitabının girişinde yazara dair önemli bilgiler verilmektedir. Asıl adı Emile-Auguste Chartier olan eğitimci, felsefeci yazar Alain; Simone Weil, Raymond Arond, Goerges Canguilhem, Andre Maurois ve Julien Gracq gibi isimler üzerinde etkili olmuştur. (Alain, 2018) Bir sistemi ortaya koyup kuralları dayatmak yerine öğrencilerini düşünmeye sevk eden Alain “özgür düşünceye, yeni fikirler üretmeye açık” (Alain, 2018: 23) bir yazardır. Derinleşmenin ön koşulları arasında düşünme ve okumanın önemli yere sahip olduğunu savunan Kaplan da öğrencilerine rehberlik ederken farklı görüşlere açık olmaları noktasında uyarılarda bulunur:

“Taassup tek kitaptan, tek fikirden doğar. Müsamaha, ancak zıtları kavrayan, hatta zıtlara var olma imkânını bağışlayan bir ruhta vücut bulur. (...) Büyük Yunus şu mısraı ile en derin müsamaha felsefesini ortaya koymuyor mu: Kimseden ayrı görme her biriyle bile gör” (Okay, s.36).

7 Kasım 1956 tarihli bu mektupta yer alan cümlelere dair açıklayıcı notlar yazan Orhan Okay, özgür düşünce ve hoşgörü hususunda Yunus Emre'den çok etkilenmiş olan Kaplan'ın yazılarının “Fuad Köprülü'nün ilmî araştırmalarından sonra Türk aydınının ve yeni nesillerin Yunus Emre'yi tanımasında en mühim amil” olduğunu hatırlatır. “Âdeta bir derviş zikri gibi” Yunus'un mısralarını taşıyan Kaplan, *Şiir Tahlilleri 2 (Cumhuriyet Devri Türk Şiiri)* kitabının giriş kısmında Yunus Emre'nin “Cümle şair dost bahçesi bülbülü” dizesine yer verir. Kaplan'ın duygu ve düşünce dünyasının şekillenmesinde Yunus Emre'nin büyük etkisinin olduğu bilinmektedir.

Mehmet Kaplan, 7 Kasım 1956 tarihli ilk mektubunda Yunus Emre'nin ardından farklı şairleri anarken dönemin dergi dünyasına dair önemli bilgiler verir. Hamdi Bey'den etkilenerek şiirlerini kaleme aldığı belirtilen Selim Siret, çok genç yaşta vefat etmiş bir şairdir. Orhan Okay, *İstanbul* dergisinde “güzel ve duygulu şiirleri”ni okuduğunu Selim Siret Saba'nın asıl adının Selim Saraç (Okay, s.34) olduğunu aktarır.

Orhan Okay, hocasının 7 Kasım 1956 tarihli bu mektubunda Selim Siret'ten sonra andığı Gökhan'ın “güzel şiir kitapları olan, 27 Mayıs'ı takip eden sıkıntılı günlerde *Son Havadis* gazetesinin başında cesaret örneği gösteren, daha sonra da Adalet Partisi'nden milletvekili olarak parlâmentoya girecek olan Gökhan Evliyaoğlu” (Okay, s.34) olduğunu açıklar. Bu mektupta genç şairler anılırken sıkça değinilen *İstanbul* dergisi, 1953-1956 yılları arasında çıkmış “kaliteli bir sanat ve edebiyat dergisi” olarak tanıtılır. Bu noktada önemli notlar paylaşan Orhan Okay, 1943-1948 yılları arasında Eminönü Halkevi tarafından

çıkarılan ve yine Kaplan'ın pek çok yazısının da bulunduğu, aynı adı taşıyan *İstanbul* dergisi ile bu derginin karıştırılmaması uyarısında bulunur. Onun açtığı parantezler okur için oldukça önemlidir. Okurun zihninde oluşacak boşlukları dolduracak önemli bilgileri bu notlarla aktarmaktadır.

Orhan Okay'ın 1954-1955 yıllarında ilk "kritik/kronik" denemeleri *İstanbul* dergisinde yayımlanmaya başlar. Hocası ile aynı dergide "kalem arkadaşlığına da" (Okay, s.34) başlayan Okay için bu durumun onur ve mutluluk kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Dönemin dergilerine dair bilgi verilirken kültür atmosferini şekillendirmede dergilerin büyük bir etki gücüne sahip olduğuna işaret edilir. Bir mecmuanın başında azimli bir insana ihtiyaç olduğunu vurgulayan (Okay, s.37) Mehmet Kaplan, 7 Kasım 1956 tarihli ilk mektubunda bazı dergilerin uzun ömürlü olamadığına dikkat çeker. "İstanbul batarsa üzülürüm" diyen Kaplan'ın bu noktada andığı Turgut isimli kişi, Orhan Okay tarafından yazılan açıklamalar kısmında tanıtılır. Derginin ve aynı adı taşıyan matbaanın sahibi Turgut Atasoy, sonraki yıllarda Kaplan'ın yazılarının da yer aldığı siyasi bir dergi olan *Yol*'u da bir süre çıkarmıştır.

Mehmet Kaplan'ın mektubunda geçen adlara dair ek bilgileri okurla paylaşarak içeriğin doğru anlaşılmasına önemli bir katkı sağlayan Orhan Okay, "Otuz Altı Yıllık Erzurum Macerasının Başlangıcı" başlıklı bölümde yer alan açıklamalarında önemli notlara yer verir. Erzurum'da kurulacak yeni fakülte için büyük heyecanla ve umutlarla bu kente giden Mehmet Kaplan'ın kendisine yazdığı mektupta geçen isimlere ve eserlere dair bilgileri paylaşır. Mehmet Kaplan'ın 22.XI.1958 tarihli mektubunda orada kurulacak bölümde asistanlık için ismine yer verdiği "Caferoğlu'nun asistanı" Şinasi'nin bir süre Erzurum'da çalışıp Harvard Üniversitesi Profesörleri arasında yer alan ve Amerika'ya yerleşen Şinasi Tekin olduğu bilgisini Orhan Okay'ın açıklamalarından öğreniriz. (Okay, s.40) Mektubunda öğrencisine "sizin bizden daha iyi olmanız lâzım ki kültür ilerlesin" (Okay, s.41) diyen Mehmet Kaplan, asistanlık başvurusu planlayan Orhan Okay'ın çalışmalarına rehberlik etmeyi içtenlikle sürdürmektedir. Onun yolunu aydınlatırken kendisinden daha iyi olması temennisini paylaşması dikkat çeken bir husustur. Okay, hocasının pek çok önemli esere dair bilgi verdiği mektuplarıyla kendisinin yetişmesine sağladığı katkıyı sıkça vurgulamaktadır.

Mehmet Kaplan, "Erzurum'da İlk Günler" başlıklı bölümde yer alan 2 Haziran 1959 tarihli mektubunda öğrencisinin Yeni Türk Edebiyatı alanında donanımlı bir bilim insanı olması için "Türkçeye tercüme edilmiş, Garb'a ait eserleri" ihmal etmemesini öğütler. "Biz Garp medeniyetini çok iyi tanımak ve karşılıklarını bizde bulmak veya yaratmak mecburiyetindeyiz" (Okay, s.52) uyarısını dile getirir. Kaplan, Robert Curtius'un Sabahattin Eyüboğlu tarafından çevirisi yapılan "*Fransız Medeniyeti*" adlı kitabının okunması gerektiğini vurgular. Öğrencisine metinleri "acaba bizde bu mesele nasıldır, bizde bunun karşılığı veya zıddı nedir" soruları eşliğinde "üzerinde düşünerek" okuması gerektiğini hatırlatırken eleştirel düşünceye ve karşılaştırmalı çalışma metoduna verdiği önemi ortaya koyar.

Mehmet Kaplan'ın Erzurum'dan İstanbul'a yazdığı son mektup olduğu belirtilen 15 Ağustos 1959 tarihli mektubunda hoca-asistan ilişkilerinden ziyade “dost, arkadaş veya baba” tavsiyelerinin yoğun olduğu görülmektedir. Bu tutumu “gerçek hocalık” (Okay, s.54) olarak tanımlayan Orhan Okay, Erzurum'a taşınırken hocasından büyük destek görmüştür.

“Karlı Dağ Başında Kalan Oğullar” başlıklı bölümde yeni fakültenin kuruluş sürecinde Erzurum'da yaşanan zorlukların aktarıldığı mektuplar yer almaktadır. Orhan Okay, Kaplan'ın kendileri ile şehirde sadece altı ay kalıp oradan ayrılmasına neden olan üzücü olayları “Türkiye'nin hâlâ yaşamakta olduğu” ve “temelinde müsamahasız, hoyrat taassubun yattığı fikir krizlerinin bir parçası” (Okay, s.58) olarak değerlendirir. Mutaassıp bir çevrenin yönelttiği eleştiri ve suçlamalar nedeni ile zor zamanlar geçiren Mehmet Kaplan, kendi hocası Ahmet Hamdi Tanpınar ile yazışmalarında Erzurum'da üniversite ile halkın ilişkisine dair görüşlerini ve nitelikli bir eğitim atmosferi için gösterilen çabayı ortaya koyar. Hocası tarafından 26 Aralık 1958 tarihinde kendisine gönderilen ve “Tanpınar'ın Mektupları” adlı kitapta yayımlanan cevap nitelikli mektupta önemli tavsiyeler yer alır. “Hoca az, ecnebi dili meselesini halledemedik” (Okay, s.59) diyen Tanpınar, öğrencisinin şevkini kırmak istemediğini özellikle vurgular. “Ben Anadolu'yu daima sevmişimdir” notu ile Erzurum'da görülen tablonun sebeplerini tahlil ederken medeniyet krizine işaret eder. “Mecnunsuz, Leylâsız, Ferhadsız ve Şirinsiz bir şark” ve “Garplı yamalar” (Okay, s.59) söz konusu olsa da tam bir ekip çalışması ile Kaplan'ın şehre katkı sunabileceğini belirtir. Tanpınar'ın mektubunda dikkat çeken “Yalnız ecnebi dili meselesini unutma” uyarısı Kaplan tarafından Orhan Okay'a da sıkça hatırlatılan bir mesele olarak dikkat çekmektedir. Bu noktada mektuplar, akademide bir çalışma disiplini ve bir gelenek zincirinin oluşumunu yansıtmaları bakımından önemlidir.

Tanpınar'ın mektuplarını değerlendirirken Mehmet Kaplan'ın şehirde yaşadığı sorunlar ve çözüm yöntemlerine odaklanan Orhan Okay'a göre Türkiye'de kaynatılan “fitne kazanı” Erzurum'da alevlendirildiği için hocasının adı “bereli profesör”e (Okay, s.60) çıkarılır. Mehmet Kaplan, 1960 yılının ocak ayının sonunda “mecburî bir istirahat” ile Avrupa'ya gönderilir.

“Karlı Dağ Başında Kalan Oğullar” başlıklı bölümde yeni bir fakülte kurma heyecanı ile zorlu iklim koşullarına rağmen Erzurum'a gelen akademisyenlerin şehirde yaşadıkları, genç araştırmacılar için “ibretlik” bir öyküdür. Kaplan'ın fildişi kulede yaşayıp halktan kopuk olmak yerine mekânın ruhunu anlama ve orada yaşayanlarla etkileşim halinde olma çabası dikkat çekmektedir. Mektuplar ve hatıralarda “topluma “fildişi kuleden” bakmaktan çok, toplumun hem içinde hem de dışında bulunduğu bilincine ulaşarak, kendisini de eleştiri süzgecinden geçiren ve bu temelde genele yönelik eleştirelliği savunabilen bir entelektüel çabası” (Lorasdağı, İnce, 2014:67) ortaya konulmaktadır.

Orhan Okay, toplumu tanıma ve anlama çabası ile hareket eden Mehmet Kaplan'ın şehirde “dostluk ve çalışma ortamı” inşa etme gayretinin yarım

kalışına tanıklık etmiştir. Kaplan'ın gidişi ile yalnızlıkla çevrildiklerini belirten Orhan Okay, hocasından aldığı 24 Şubat 1960 tarihli mektubun asistanlara ortak yazılmış bir mektup olduğunu belirtir. "Siz benim karlı dağ başında kalmış oğullarım Şinasi, Orhan, Halûk, Mehmet!" (Okay, s.62) girişi ile dikkat çeken bu mektupta Mehmet Kaplan, tüm asistanlarına yol haritası çizmektedir. Şiirsel ifadelerle yer verilen mektup, estetik bir tavrı ortaya koyar. Asistanlarının çalışmalarına yön veren bilgiler paylaşılırken edebi bir metin inşası söz konusudur. Beşir Fuad'a dair kitapların hangi kütüphanelerde bulunduğu bilgisini mektubunda paylaşan Mehmet Kaplan, 1300- 1305 yıllarında çıkmış dergilerin taranmasını gerektiğini ve Beşir Fuad'ın Ahmet Mithat Efendi ve Muallim Naci ile muhaberelelerinin çok önemli olduğunu vurgular. Mehmet Kaplan kendi hayatı üzerinde etkili olduğunu vurguladığı Remzi Oğuz'un tavsiyelerini Londra'dan yazdığı 24 Şubat 1960 tarihli bu mektubunda asistanları ile paylaşır:

"Kendi sahadında değerli bir insan olacaksın. İlmî itibar şarttır. Biz kuvvetimizi kendi sahamızdaki başarılarla elde ederiz. Fakat bu kâfi değildir. Aynı zamanda "sosyal bir insan" olmak lâzımdır. O bunu, "bu memleketin meselelerini kendi meselesi saymak", "kendini bu millet ve memlekette mes'ul hissetmek" diye ifade ederdi. Sadece kendini düşünen insan kötüdür. İlim ile içtimaî mesuliyet duygusunu birleştirmemiz lazımdır" (Okay, s.64).

Kendi alanında donanımlı bir bilim insanı olmanın yanı sıra toplumsal fayda ilkesini de ön planda tutan Mehmet Kaplan, gerçek aydının özverili olması gerektiğine işaret etmektedir. Bu mektubunda çalışmalarını beğendiği diğer araştırmacıları sevgiyle ve övgüyle andığı görülmektedir. Gündüz Akıncı'nın Erzurum'a gidip üniversitede çalışacağı haberini aynı mektubunda paylaşırken kendisinden övgüyle söz ettiği görülmektedir. Asil bir ruha sahip olduğunu düşündüğü Akıncı'yı öncelikle "çok iyi bir kalbe sahip" bir birey olarak tanıtır. Kaplan'ın "Fikirleri biraz bize yabancıdır ama kendisinden korkulmaz" (Okay, s.66) cümlesi farklı görüşlere açık bir zihnin yansıması olarak okunabilir. Orhan Okay, kurumsal hafızanın inşasına katkı sağlayan mektuba dair açıklamalar yaparken Akıncı'nın Erzurum'a gidip çalıştığını ve bir süre Fen- Edebiyat Fakültesi dekanı olarak görev yaptığını ifade eder.

Mehmet Kaplan'ın Londra'dan gönderdiği bu mektubun ardından 8 Nisan 1960 tarihli mektubuna yer verilir. Yine Londra'dan yazılan bu mektup, asistanlarının kendisine yazdıkları mektuplara ortak bir cevap şeklindedir. Mehmet Kaplan, "Acaba Hoca Londra'da bu kadar ne ile meşgul" (Okay, s.70) sorusunu onların yerine sorup kendi gündelik yaşamını içtenlikle paylaşır. Sanat ve araştırma ile dolu günlerini anlattığı bu mektupta Kaplan'ın çalışma prensipleri açık bir şekilde ortaya konulmaktadır. Okuma ve yazma disiplininin toplumda yerleşik çalışma disiplini ile ilişkili olduğunu savunan Kaplan, Londra'da gördüğü tabloyu beğeni ile tasvir eder. Gündelik yaşam tablosuna dair izlenimlerin paylaşımı okura farklı kültürlerin kimliği hakkında bilgi sağlar. Mehmet Kaplan, Avrupa'da en titiz yazarların yirmi-otuz kitap

yazmalarını sağlayan toplumsal atmosferi betimledikten sonra kendi memleketinin sorunlu bulduğu özelliklerini şu sözlerle eleştirir:

“Biz muhakkak ki çok vakit harcayan bir milletiz. Sefalet ve dalâletimizin sebebi bu. Burada boş oturan veya gezen adama rastlamak hemen hemen imkânsız. Herkes işinde, gücünde. Bütün Türkiye bir kahvehane gibi. Boyuna gevezelik, dedikodu” (Okay, s.70).

Mektubunun bu kısmında Alain ve Yunus Emre'yi andığı görülen Mehmet Kaplan, “çalışma disiplini” ve “her günü faydalı geçirme” hususlarına dair düşüncelerini açıklarken bu iki ismin yaşam felsefesini hatırlatmaktadır. Kaplan, Alain'den öğrendiği çalışma yönteminin çok faydalı olduğunu vurgular. Stendhal'in gençlik yıllarında sahip olduğu “Her gün bir sayfa yazı, ya dâhi olacağım, ya hiç” ilkesini kendisinin Alain'den okuduğunu belirten Mehmet Kaplan, Yunus Emre'nin yaşam felsefesini de bu bakımdan önemli bulur. Kaplan, “felsefi bakımdan bedbin olma” fikrine karşı çıkararak değişimi ve yenilenmeyi över. Yunus'un “Her gün yeni doğarız” (Okay, s.71) sözünü hatırlatan Mehmet Kaplan, kendi duygu dünyasını Yunus Emre'nin hayata bakışı ile ilişkilendirir.

Can sıkıntısının “ruhun aydın olmadığı” bir işareti olduğunu düşünen Kaplan'ın neşe kaynakları arasında sıraladığı “gün ışığı, yağmur, kar, bir insan çehresi” onun doğa-insan ilişkine bakışını ortaya koymaktadır. İstanbul'dan yazdığı 14 Mart 1962 tarihli mektubunda bireyin ve toplumun varoluşsal sorunlarını derin bir bakışla ele alırken yine Yunus Emre'ye başvurduğu görülür: “Yunus, hayata gelmenin manası bilmektir der. Tabiatı, kendini, Tanrı'yı bilmek. Hayat ne kadar trajik olursa olsun manalıdır” (Okay, s.80). Bireyin ve toplumun kendini tanıması, kendi değerlerinin farkında olması bu bakımdan önemlidir. Kültürel kimliği ve belleği inşa eden hususlar sürekliliği sağlamaktadır.

Milleti “tarihte bir nehir gibi kıvrıla kıvrıla akan bir süreklilik” (Okay, s.80) olarak algılayan Mehmet Kaplan, bireysel ve toplumsal kimliği inşa eden yerli ve yabancı kaynakları açıklarken bu sürekliliği var eden kalıcı ve özgün değerlerin altını çizmektedir. “Paris'ten ilk İntibalar Üzerine İkazlar” başlıklı bölümde yer alan mektuplarda ihmal edilmemesi gereken yerli ve yabancı kaynaklara yer verilmektedir. Orhan Okay'ın ailesi ile iki yıl kalmak üzere 1963 yılında gittiği Fransa'dan yapılan yazışmalar bu başlıkta yer alır. Mehmet Kaplan, 18 Kasım 1963 tarihli mektubunu Orhan Okay'ın Paris'e dair “ilk olumsuz ve bedbin intibalar yüklü” (Okay, s.85) mektubuna cevap olarak yazmıştır. Bu mektubunda Kaplan, “bize zıt olan/bizden ayrı olan” kültürleri keşfetmeyi bireyde yarattığı “şok ve yadırgama” hissi ile ilişkilendirerek açıklar ve kişisel gelişime katkıları bakımından bu durumu çok gerekli ve önemli bulur. Tedirginlik veya hayranlık uyandıran değerler bireyin ruhunda uyanış sağlamaktadır. “Her milletin hayatı karışık, tam sürrealist şairlerin şiirleri veya modern roman gibidir” diyen Kaplan, zıtlıkların bütün üzerindeki etkisini hem bilim insanı hem de adeta bir sanatçı duyarlığı ile aktarır. Mektuplarda okurun ilgisini çeken şiirsel ifadeler yoğundur. “Baudelaire'in şiirinde Paris'in bu

indirgenmesini önleyen” (Haydaroğlu, 2002: 192) kimseler olduğunu savunan görüşünü hatırlatmaktadır.

Aktif siyasetin bireyi kısır döngülere mahkûm eden tehlikelerine dikkat çeken Mehmet Kaplan, mektuplarında hem yerel hem de evrensel değerleri bilme, düşünme ve sorgulama hususunun önemini vurgulamakta ve hem kendi toplumu hem de değişen/gelişen dünyanın gerçekliğine yabancı olmayan aydın portresi çizmektedir. 18 Kasım 1963 tarihli mektubunda Doğu-Batı mukayesesi onun bu konuda ufuk açıcı düşüncelerini ortaya koymaktadır. Din, sanat ve hayat ilişkisi bakımından Doğu-Batı mukayesesi yapan Kaplan'ın şu tespitleri dikkat çekicidir:

“Şarkın en büyük hatası, tecerrüt etmesi, gerçeği görmek istememesidir. O zaman trajedi duygusunu da kaybediyor. Akif'te en çok hoşuma giden şey Süleymaniye Camii'nin içine bütün cemiyet meselelerini, tarihi, hayatı, gerçeği sokmasıdır. Fransa'da acı ve korkunç gerçek ile din duygusunu birleştiren dâhi yazarlara rastlayacaksınız. Başta Baudelaire, François Mauriac... (...) Ayna, resim, projektör, düşünce hürriyeti... (...) Müzeleri ve resim sergilerini, Yahya Kemal'in Boğaz'ı tatması gibi tatmaya çalışınız” (Okay, s.86).

Mehmet Kaplan aynı mektubunda Yahya Kemal'in eski kültürümüzün değerlerini Fransız neoklâsikleri sayesinde gördüğünü belirterek Avrupa Orta Çağ medeniyetini iyi tanımak/öğrenmek gerektiğini hatırlatır. Bizim eski medeniyetimiz ile Avrupa Orta Çağ medeniyeti kıyaslandığında çok sayıda benzerliğin bulunduğunu ifade eder. Yeni Çağ için de 18. yüzyıldan zamanımıza kadar bütün fikir ve edebiyat hareketlerinin öğrenilmesi gerektiğini savunur. Kendisinin Paris'te sadece bir yıl kaldığını söyleyen Kaplan, asistanlarının bu konuda daha talihli olduklarını hatırlatır ve onların “zengin ve derin hamule ile” (Okay, s.87) döneceklerine duyduğu inancı paylaşır. Farklı kültürlere adapte olmakta güçlük çeken asistanlarına yazdığı mektuplarla moral veren Kaplan'ın onlara hem akademik danışman hem de ağabey sıfatı ile seslenmeyi sürdürdüğü görülür. Batı'nın kültürel kimliğini bilmek/öğrenmek adına yapılması gerekenleri sebepleri ile açıklayıp kişisel gelişime büyük katkı sağlayacak hususların altını çizmektedir.

“Bir Başka Paris” adlı kitabında Paris izlenimlerini estetik bir anlayış ve şiirsel bir söyleyiş ile aktaran Orhan Okay, hocasının mektuplarını okurken bu kitapta da kendi Paris intibalarını okurla paylaşmaktadır. “Evropa Başkadır...” başlıklı bölümde hatıraları ve izlenimlerine yer vermiştir. Evropa Başkadır sözünün sahibi aynı zamanda Okay'ın mahalle komşusu olduğu belirtilen Ahmet Caferoğlu'dur. Çeşitli kültürleri içinde barındıran Paris'in bambaşka bir yer olduğunu vurgulayan Okay, Caferoğlu'nun da bu sözünde Paris'e işaret ettiğini tahmin eder. Avrupa Medeniyeti ve kültürünü temsil ettiğini söylediği Paris'i gördüğünde çok etkilendiğini itiraf eden Okay'ın şu sözleri toplumsal hafızada yer alan ilk Paris izlenimlerini ortaya koyar:

“İtiraf edelim ki hepimiz, Paris'i görüp şaşkına dönen Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin veya “Paris'e git hey efendi akl ü fikrin var ise/ Âleme

gelmiş sayılmaz gitmeyenler Paris'e" diyen Hoca Tahsin Efendi'nin şu veya bu nesilden torunlarıyız" (Okay, s.89).

Bu bilgi ve düşünceleri neden ayrıntılı biçimde kitaba dâhil ettiğini anlatan Orhan Okay, düzenli günlük tutma alışkanlığının olmadığını ve kendisinin daha önce hocasına yazdığı mektuplarda dile getirdiği fikirler bilindir ise cevapların da daha iyi anlaşılacağını düşündüğünü ifade eder. Okurun zihninde oluşan boşlukları doldurmak adına sergilenen bu çaba takdire şayandır.

Orhan Okay'ın açıklamalarının ve notlarının devamında hocasının bir diğer mektubuna yer verilir. Her millet gibi Fransızların da kendi "tarihinin, coğrafyasının, kültürünün" mahsulü olduğunu savunan Mehmet Kaplan 25 Mart 1964 tarihli bu mektubunda Robert Curtius'un Sabahattin Eyüboğlu tarafından çevrilen *Fransız Medeniyeti* ve Andre Siegfried'in *Milletlerin Ruhü* kitabından övgüyle söz etmektedir. Süleymaniye ve Selimiye'yi muhteşem abideler olarak hatırlatan Mehmet Kaplan, Doğu ile Batı arasında "tabiat veya hars kaynaklarını işleme" farkına dair eleştirilerini sunar. "Bir Kierkegaard, bir Blondel, bir Hegel, Hristiyanî fikirleri derinleştirerek, zenginleştirerek felsefe sistemleri haline getirebiliyor. Biz sadece ibadet ve merasimde kalıyoruz" (Okay, s.91) der.

Mehmet Kaplan, kültürleri kıyaslarken "sistem inşa etme" hususunu merkeze almaktadır. Bir toplumun gelişmesini sağlayacak hususun çalışma disiplinine bağlı olduğunu savunan Kaplan'a göre temel mesele, şekilsel konulardan uzaklaşıp öz ile ilgilenmektir. 13 Nisan 1982'de yazdığı mektubunda sürekli değişen kanunları eleştirirken de bu görüşün altını çizmektedir. Sağlam bir kurumsal kimliğe sahip olması gereken üniversitenin bir teşkilat değil "bir zihniyet ve şahsiyet" olması gerektiğini söyleyen Kaplan, Kierkegaard'a başvurmaktadır. "Teşkilat kabuk, ruhu boğuyor" (Okay, s.151) sözündeki haklılık payının altını çizen Kaplan'a göre bireylerin ve toplumun şahsiyet kazanması ve onu koruması temel meseledir. Kurumsal kimlikler inşa edilirken şahsi menfaatler değil toplumsal değerler üzerine inşa edilmelidir. "Şahsiyet, ilim zihniyeti ve başka düşüncelere saygı" (Okay, 147) hususunda toplumsal yapıda görülen eksikliği hocasını destekleyen görüşler ile ortaya koyan Orhan Okay, "Hocayla beraber kim bilir daha kaç nesli boğan ve boğmaya devam edecek olan kördüğüm [i]" eleştirir. (Okay, s.147)

Mehmet Kaplan, Doğu ve Batı Medeniyetine dair mukayesesini 28 Nisan 1964 tarihli mektubunda bu kez Jung'un görüşleri üzerinden açıklamaktadır. Batı medeniyetini "dışa dönük" Doğu medeniyetini ise "içe dönük" bir medeniyet olarak betimleyen Jung'un genellemesini eleştirel bir bakışla değerlendirmektedir. "Batı'da büyük dindarlar, mistikler olduğu gibi, Doğu'da da büyük mimarlar, zanaatkârlar var" (Okay, s.97) diyen Mehmet Kaplan, bu konuda en doğru yolun Mehmet Akif tarafından bulunduğunu belirtir: "Manevi kıymetleri asla ihmal etmeden, maddi âleme ilim ve teknik yoluyla hâkim ve sahip olmak" (Okay, s.97). Avrupa'da din adamlarının yaptıkları ilmi ve akademik çalışmalara dikkat çeken Kaplan, "Nerde Akif'in özlediği 'atom

âlimleri'?" (Okay, s.97) sorusunun yanıtını araştırırken maddeciler ve ruhçular ayrımını eleştirir.

Bu mektupta belirtilen görüşleri çalışma yaşamı boyunca sorgulamayı sürdüren ve *Mehmet Akif Bir Karakter Abidesinin Anatomisi* kitabı başta olmak üzere farklı çalışmalarında Mehmet Akif'in hayata bakışını ve eserlerini tahlil eden Orhan Okay da hocası Mehmet Kaplan gibi "şahsiyet" kavramına odaklanır. Okay'a göre "Âkif, hayatı boyunca, belli ahlâki prensiplerin adamı olarak yaşamış bir karakter adamıdır. Dostları arasında her zaman dürüst ve sözüne güvenilir bir insan olarak kalmıştır. Bütün Safahat'ında, nesir yazılarında ve va'zlarında ortaya koyduğu İslâmi Prensipere, husûsî hayatında da son derece bağlı kalmıştır. Safahat'tan örneklerle Mehmet Akif'in özüyle sözünün, sözüyle de fiillerinin örtüştüğünü anlatmaya gayret eder" (Yiğitbaş, Çelikörs, 2018: 128).

22 Kasım 1964 tarihli mektupta da Mehmet Âkif'e yer verildiği görülmektedir. Mehmet Kaplan, mektubunda Orhan Okay'ın Paris'ten deneme yazarı Uğur Kökten'in kız kardeşi aracılığıyla gönderdiği bir plaktan söz eder. "Musikin o ince, değişik, insana felaket içinde saadetin varlığını telkin eden nizamı" Kaplan'a Valery'nin şu sözünü hatırlatır: "Sanat hayata zıttır" (Okay, s.107). Hayatın dağıttığını, sanatın ise topladığını belirtirken sanatın birleştirici ve iyileştirici gücüne dikkat çeker. Aynı mektupta Mehmet Âkif'in toplum ve çevre tasvirlerinden yola çıkarak gerçekliği ele alış biçimini şu sözlerle değerlendirir:

"Âkif'in 'dışa dönük' bir tip olması benim gözlerimi açan en mühim hadiselerden biri oldu. (...) Aşiyân'ına çekilen, inzivaya kaçan Fikret'e karşılık Âkif sokak sokak dolaşır: her yeri ve her şeyi görür. (...) Âkif, dünyayı ve kâinatı objektif olarak gören, ilme ve çalışmaya büyük ehemmiyet veren cephesiyle tamamıyla Garplıdır" (Okay, s.108).

Mehmet Kaplan, Orhan Okay'ın Paris'e dair izlenimlerini yazdığı bir mektuba cevap olarak kaleme aldığı 14 Mart 1966 tarihli mektubunda da Mehmet Âkif'ten söz etmektedir. Okay'ın Paris'ten yolladığı mektupları Âkif'in Berlin Hatıraları ile mukayese etmiş ve üzölmüştür. Âkif, iki medeniyetin mukayesesinden canlı bir ders çıkarabilmiştir. Batı'ya yanlış bir zaviyeden baktığını düşündüğü Okay'ı eleştirirken "buna rağmen seni yine de severim. (...) Erzurum'da etrafına ışık saçan insan olabildin; istersen yine de olabilirsiniz" (Okay, s.116) diyen Mehmet Kaplan'ın sevecen tutumu dikkat çekmektedir.

Mehmet Kaplan'ın rehberlik için izlediği yol entelektüel bireyin rolü üzerine yeniden düşünmemizi sağlar. Onun tavrında "kitlelere akıl veren kişi rolüne soyunmak değil, daha ziyade analiz için gereken araçları sunabilen olma" (Foucault, Bouchard, 1980: 12, Atasü, 2014:227) çabası söz konusudur. Kaplan'ın ufuk açıcı söz ve çalışmaları ile öğrencilerinin ve asistanlarının zihinsel ve duygusal gelişimine katkı sağlayacak bir rehberliği ilke edindiği anlaşılmaktadır.

“Alain bana bedbinlik ve ümitsizliğin kötü, hem de gayrisihhî bir şey olduğunu öğretti” (Okay, s.117) diyen Kaplan, Okay'ın umutsuzluğa kapılmadan, sağlam bir irade ile çalışması yönünde onu sürekli teşvik eder. “Dünyayı düşünce, duygu ve faaliyetlerimizle biz yaratıyoruz. (...) Fikri yazarken ve okurken buluruz” (Okay, s.117) sözleri ile yazma eyleminin gücüne dikkat çeker.

Batılı yazarların çok sayıda eser kaleme almasını mektuplarında övgü dolu sözlerle anlatan Mehmet Kaplan, 14 Mart 1966 tarihli mektubunda Ahmed Midhat Efendi'nin Şark ve Garp medeniyetleri karşısında aldığı tavrı çok enteresan bulduğunu aktarır. Üretken yazar kimliği ile tanınan Ahmed Midhat Efendi'nin Felâton Bey ile Rakım Efendi'de “Osmanlı'yı müdafaa edişini” çok hoş bulan Kaplan, “diğer eserlerinde de aynı konuda pek çok şey yazmış” (Okay, s.117) olmasını takdir eder. 28 Ağustos 1972 tarihli mektubunda da medeniyet meselesi bakımından kendisine Ahmed Midhat Efendi'nin Namık Kemal'den daha mühim gözüktüğünü dile getirir. Parlamento konusuna odaklanan Namık Kemal'de medeniyet meselesinin onun kadar derin ve geniş ele alınmadığını ifade eder. Orhan Okay da okuyucusu ile kaynaşan bir yazar olarak tanıttığı Ahmed Mithad Efendi'yi severek çalıştığını hocasına yazdığı mektuplarında belirtir. “Sevgi konuyu daha iyi aydınlatır” (Okay, s.129) diyen Kaplan, edebiyat araştırmalarının veriminde duygunun önemini altını çizer.

Kitapta “Acılar ile ‘Uzak Bir İklim’ Arasında” başlıklı bölümde yer alan mektuplar, Behice Kaplan'ın 1967'de vefatının ardından Mehmet Kaplan'ın iç dünyasına ayna tutarken Orhan Okay, bu mektupların hocasının en kötü günlerinde dahi öğrencilerinin çalışmalarına ilgi ve desteğini esirgemeyişinin kanıtı olduğuna dikkat çeker. Yetiştirdiği insanların çalışmalarını her koşulda, ısrarla takip ettiği için minnetle anılan Mehmet Kaplan, “diğerkâm mizacının tezahürü” (Okay, s.121) olan 22 Mart 1967 tarihli mektubunda eşini kaybetmenin acısına rağmen Okay'a kitap tavsiyelerini sürdürür. Türkân Turgut tarafından çevirisi yapılan *Krizantem ve Kılıç* kitabını mutlaka alıp okumasını söyler. Kitabın yazarı Ruth Benedict mektupta “meşhur bir medeniyet tetkikçisi” (Okay, s.121) olarak anılır.

Savaş yıllarında Amerika'da Harp Enformasyon Dairesi tarafından görevlendirilen Benedict, kültürel antropolojiye özellikle “kültürel şahsiyet” ve “millet karakteri” incelemeleri ile önemli katkılar sağladığı bilinen bir isimdir. Türkân Turgut'un kitabın önsözünde verdiği şu bilgiler önemlidir:

“Krizantem ve Kılıç'ın Türk millet karakteri araştırmaları için de faydalı bir örnek olacağı ümidindeyiz. Siyasi, askeri, ilmi ve idari konularda ve günlük hayatımızın herhangi bir safhasında, gerek fert olarak gerekse gruplar olarak davranışlarımızı önceden kestirebilmek, önlemek, kanalize edebilmek veya geliştirmek için bu çeşit sosyal araştırmalara şiddetle ihtiyacımız bulunmaktadır. (...) Krizantem ve Kılıç'ın metot getireceği ümidindeyiz. İlim adamlarımızın millet karakteri konusuna daha fazla ilgi duyacaklarını ve milli araştırma kuruluşlarımızın bu istikamette de teşkilatlanacağını ummaktayız” (Benedict, 2011: XIII).

Mehmet Kaplan da toplumsal kimlik ve belleğe dair araştırmaların eksikliğine dikkat çekerken farklı disiplinlerden önemli örneklere işaret etmektedir. Yabancı eserlerde kullanılan metotların özellikle incelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Benedict'in hem bireyin psikolojisini hem de toplumda oluşan kültürel davranış kalıplarını önemseyen tutumunun Kaplan'ı etkilediği anlaşılmaktadır.

Mektuplarında hem yerli hem de yabancı yazarları anan Mehmet Kaplan, 18 Şubat 1971 tarihli mektubunda Reşat Nuri'den söz etmektedir. Behice Kaplan'a ithafen yayımladığı kitabı için Orhan Okay'a teşekkür eden Mehmet Kaplan, Reşat Nuri ile olan derin manalı maceralarını eşinden sık sık dinlediğini belirtir. Okay, bu konuda açıklama yaparken Reşat Nuri'yi *Silik Fotoğraflar* adlı kitabında anlattığını vurgular ve 1949 yılında Vefa Lisesinin son sınıfında yaşanan olayı bu kitapta da özetler. Bir gün sınıfa edebiyat müfettişi olarak ünlü yazar Reşat Nuri Güntekin gelir. Behice Hanım "abes" ve "muktebes" kelimelerini tahtaya eski harflerle Orhan Okay'ın yazabileceğini belirtir. Ardından Reşat Nuri'ye Orhan Okay'ın "Yahya Kemal'in şiirleri" defterinden söz eder. Reşat Nuri, Orhan Okay'ın defterini ister ve inceler. Ona tebessümle "Yazın benimkinden güzelmış!" diye iltifat eder. (Okay, s.123) Orhan Okay, "bu yumuşak mizaçlı müfettişin" tavrını betimlerken bu tutuma "bugün daha da muhtaç" (Okay, s.123) olduğunu söyleyerek toplumsal yapıya dönük önemli bir eleştiriye ortaya koyar.

Cahit Sıtkı Tarancı, Mehmet Kaplan'ın 18 Şubat 1971 tarihli mektubunda anılan bir diğer şairdir. Orhan Okay'a devrin moda sloganlarından ve siyasi kargaşadan uzak durup "sakin ilmî araştırma"ya odaklanmasını, tek başına iken hakikati ve güzeli daha iyi değerlendireceğini söyleyen Kaplan, Cahit Sıtkı'nın "Uzak Bir İklimde" şiirinden söz eder. Bireyin zihin dünyası ile ilgili görüşünü bu şiirin anlam dünyası ile paralel ele alır. "Yakın çevrenizi değil, sizi okuyanları düşünürseniz daha rahat çalışırsınız. 'Uzak iklimin ılık havasında bütün sevdiklerim hülyamı paylaşır, Bense camlar, camlar arkasında...' Cahit Sıtkı'nın bu mısraları fikirler için de doğru olur" (Okay, s.124) der. Kaplan, *Şiir Tahlilleri* kitabında "Otuz Beş Yaş" şiirini tahlil ederken şairin "kendi kendisini konu ediniş" serüvenini irdelenmiştir. Aynı duyuş tarzı ile "ölüm ve fanilik temlerini" şiirlerinde sıkça ele alan Tarancı'nın sosyal konularla pek meşgul olmadığını belirtmiştir. (Kaplan, 2001:102) Çevresinde olup bitenlerle, dış dünyanın hızla değişen gündemi ile meşgul olan bir zihin yerine düşünerek, okuyarak ve yazarak derinleşen fikir dünyası sayesinde gerçek bir aydınlanmanın yaşanabileceğine işaret etmiştir.

Kitapta farklı mektuplarda eser ya da görüşlerine yer verilen Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kimi zaman akademisyen kimi zaman düşünce adamı kimi zamansa sanatçı kimliği ile anıldığı görülmektedir. "Yıllar Sonra Erzurum'a Dönüş" başlıklı bölümde Orhan Okay, Mehmet Kaplan'a dinlettiği klasik Türk musikisi parçalarından söz eder. Paris'ten aldığı bu parçalarla Kaplan'ın uygulandığı anları betimlerken Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* romanından söz eder. I. Dünya Savaşı yıllarında imal edildiğini tahmin ettiği yetmiş sekiz

devirli bir taş plaktan dinletilen klasik koronun Kaplan'da bir “uyaniş” yarattığını gözlemler:

“Bu, Dede Efendi'nin Acemaşiran Yörük Semaisi idi: “Ne hevâ-yı bâğ sâzed ne kenâr-ı kişt mârâ ...” Bu, Hocayı uyandırmaya yetti. (...) Gerçekten de ilk defa dinliyormuş. Kaplan'ı bu besteye uyarayan asıl sebep ise Huzur'da Nuran'ın bu semaiyi okurken Mümtaz'ın birdenbire irkilmesi sahnesiydi. “Nuran'ın yaşadığı ev, tıpkı Acemaşiran bestenin son beytinde anlattığı cennet” değil miydi?” (Okay, s.132).

Bu bölümde Orhan Okay'ın açıklamalarında dikkat çeken bir diğer husus, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nın ortak proje girişimlerinin hayata geçirilemeyeşine dair Okay'ın duyduğu üzüntüdür. “Türk klasikleri, Türk Kültür eserleri gibi adlar altında yayımlar düşünülür, komisyonlar kurulur, bir miktar yayından sonra iktidar değişir, politika değişir, iyi niyetle başlayan teşebbüsler yarım kalır” (Okay, s.133) diyen Okay, sistem eksikliğine dikkat çeker. Mehmet Kaplan gibi şiiir, musiki, psikoloji ve sosyoloji gibi farklı alanlardan beslenen ve çalışmalarında bu zenginliği ortaya koyan Orhan Okay, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın da betimlediği kültürel kimliği ve belleği koruyacak kurum ve kuruluşların işleyişindeki sorunların altını çizmektedir.

Mehmet Kaplan ve Orhan Okay, topluma sunulacak en iyi katkının donanımlı öğrenci yetiştirmek ve özgün fikirler içeren, kalıcı eserler kaleme almak olduğunu savunmaktadır. Yazılan eserlerde edebiyat tarihinin önemli isimlerinin yaşamlarına ve edebi kişiliklerine ışık tutulması ihtiyacı kitabın “İki Kültürü Bilmek ve Yeni Bir Terkip Yapmak” başlıklı bölümünde ortaya konulmaktadır. Orhan Okay, hocasının asistanları ile hazırladığı *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi* adlı çalışmadan söz eder. Mehmet Kaplan'ın sağlığında dört cildi basılan antolojinin ikinci cildinde Ali Suavi'ye geniş yer ayrıldığı belirtilir. Mehmet Kaplan, 15 Haziran 1974 tarihli mektubunda Ali Suavi'den “çok enteresan adam” diye söz ederken Süleyman Paşa'nın da artık bir efsane olmaktan kurtulacağını vurgular. (Okay, s.141) “Metinler bize de yeni ufuklar açıyor” cümlesi Kaplan'ın antolojiye dair duyduğu heyecanı ortaya koymaktadır. Mektuplarda dikkat çeken bu doğal ve içten anlatım sayesinde okur, Yeni Türk Edebiyatı alanının kurucu isimlerinin tahlil ettikleri metinleri yeniden ele alışlarında yaşadıkları heyecana ortak olur. Ayrıca akademisyeni “öğrenen öğrenci” olarak gören ve akademik unvanlarına rağmen yeni bilgiler öğrenme/ öğretme aşkını hiç yitirmeyen aydın tavrına da tanıklık eder.

Kitapta gerçek bilim insanı tavrını ortaya koyan bir başka mektup 14 Mart 1981 tarihli dir. Bu mektubunda “tenkit” üzerinden duran Mehmet Kaplan, Avrupa, Amerika ve Rusya'da bu konuda yapılan çalışmalarını takip edip okuduğunu, bizdeki metinlere uygulama çabasını anlatır. Kendisine göre bir kavramlar sistemi kurduğunu, metni daha çok önemsedğini ifade eder. Bilge Ercilasun, Kaya Bilgegil, Şerif Aktaş, Ömer Faruk Huyugüzel gibi değerli isimlerin bu konuda çalışmalarını “sevinçle” anarken “edebiyat üzerindeki düşüncelerin edebiyat kadar mühim olduğuna kani oldum” (Okay, s.144) der. Orhan Okay, bu mektuba açıklamalar yazarken hocası Kaplan hakkında şu

hususunu vurgular: “Türkoloji öğretiminin temel kitaplarından olan Wellek’in eserine ilk defa o dikkat etmiş veya çevresini ısrarla ilk defa bu eser üzerine uyardı” (Okay, s.143). Edip Ahmet Uysal’ın “Edebiyat Biliminin Temelleri” ve Ömer Faruk Huyugüzel’in “Edebiyat Teorisi” adıyla yayımladığı çalışmaların hazırlanmasında Mehmet Kaplan’ın tavsiyeleri büyük rol oynamıştır.

Orhan Okay’ın Wellek üzerine araştırma ve okumalarının yanı sıra Forster tarafından yazılmış *Roman Sanatı*’na ilgisi ve beğenisi söz konusudur. Romana yaklaşımı açısından bu kitabı daha çok sevdiğini belirten Okay, “onun ermişlik ve düşsellik bahisleri” ve “sanatın transandantal değeri üzerine eğilmesi [nden]” (Okay, s.155) çok etkilenmiştir. Sanat eserlerinde transandantal bir boyut olduğuna kendisinin de inandığını ve bunu “öte” diye adlandırdığını belirten Mehmet Kaplan da Forster’in kitabını beğendiğini, Okay’ın onu mistik yönü bakımından değerlendirebileceğini ifade etmektedir. (Okay, s.156)

13 Nisan 1982 tarihinde yazılan mektupta Mehmet Kaplan’ın “çok kültürlü bir şahsiyet” olduğunu vurguladığı Turan Oflazoğlu ile buluşması anlatılmaktadır. “Turan Oflazoğlu’nu biz kürsüce çok sevdik” (Okay, s.150) diyen Kaplan, onun gösterişsiz bir yaşam tarzına sahip “Anadolu çocuğu” olduğunu belirtir. Mehmet Kaplan, Nurettin Topçu’nun öğrencisi olarak yetişmiş Turan Oflazoğlu’nu “Behçet Necati [den] sonra saygı duyduğum çağdaş en büyük Türk yazarı” sözüyle över. 21 Şubat 1985 tarihli mektubunda da Oflazoğlu’na yer verir. Liselere mecburi Osmanlıca dersi konulması teklifinden söz ettiği bu mektupta savunduğu görüşlere dair Hilmi Yavuz ve Attila İlhan’ı ikna edebildiğini ifade eder. “Korkunç bir öz Türkçecilik taassubu var” diyen Kaplan, eski kültür ile öz Türkçeciliğin birleşmesi hususunda Turan Oflazoğlu’nun eserlerini örnek olarak gösterir. Meselenin “kelimede değil, dünya görüşünde, felsefede, incelikte” (Okay, s.165) olduğunun altını çizer.

7 Kasım 1956 tarihli ilk mektubunda dergilerin uzun soluklu olması hususunda temenni ve gayretlerini *İstanbul* dergisi üzerinden anlatan Mehmet Kaplan’ın 30 Mart 1983 tarihli mektubunda da dergi dünyasına verdiği önemi bir kez daha ifade ettiği görülmektedir. Şekerbank kültür hizmeti adı altında yeni bir derginin çalışmalarına dair Kaplan’a ulaşmış ve kendisi içeriğe dair önemli katkılarda bulunmuştur. Kültürü “kaynaklara gitmek, onlarla beslenmek ve onları işlemek” (Okay, s.153) olarak tanımlayan Mehmet Kaplan, bu yeni dergiye *Kaynaklar* adını uygun görmüştür. Kültüre dair ilgi ve sevgi eksikliğini üzüntüyle anlatan Kaplan’ın millî kültüre dair önemli yazılarının basıldığı *Kaynaklar* dergisi Okay’a göre “dolgun ve kaliteli[dir]” (Okay, s.152). Dergiye dair planlarını Okay’a mektubunda heyecanla anlatan Kaplan; din, tarih ve millî kültürden korkmayan kimselerin “ilgi, bilgi ve sevgi ile” (Okay, s.154) çalışması gerektiğini belirtir. Tanpınar’ın *Beş Şehir* kitabını örnek göstererek tüm şehirlerimize dair bu bakış açısıyla yapılacak çalışmalarını çok önemseyeceğini bilgisini paylaşır. Bu noktada okurların aklına Orhan Okay’ın Balat üzerine çalışması gelmektedir.

“2009’da yayımlanan ve bir şehir monografisi olan eserde Okay, tarihî semti geçmişiyle, insanları ve sanatkârlarıyla anlatır. Heyamola yayınlarından çıkan “Balat”ı okurken hocası Tanpınar’ın “Beş Şehir”deki üslubu anıştıran bir üslupla karşılaşırız. Çocukluk yıllarında semtteki komşuluk bağının çok güçlüyken, günümüzde bu bağın bitmesine kendisi gibi kuşağından bugüne kalanlar da üzülür” (Yiğitbaş, Çelikörs, 208:132).

Mehmet Kaplan için bilim insanı kimliğinin inşasında “okuma ve yazma” en önemli kurucu değer olduğundan mektuplarında asistanını da bu yönde sürekli teşvik etmeyi sürdürür. “Yazmayı öğrenmenin tek yolu, her şeyden önce okumak, iyi örnekleri incelemek ve alıştırma yapmaktır. (...) İyi bir yazar hiçbir zaman okuyucuya çamurda veya kırık cam parçaları üzerinde çıplak ayakla yürüyormuş hissini vermez.” (2005: 75) diyen P. B. Medawar gibi Kaplan da nitelikli eserleri okuyup özgün fikirlerle somut çalışmalar ortaya koyma hususunun altını çizmektedir.

Orhan Okay, mektubunda *Kaynaklar* dergisi için kendisinden yazı isteyen Hocasına “Bir İstanbul Efendisi: Seyfettin Özege” ve “Bayezid Camii Etrafında Elli Yıl” başlıklarını teklif etmiş ve bu çalışmaları ancak ilerleyen dönemlerde tamamlayabildiğini ve yayımladığını belirtmiştir. (Okay, s.154) 21 Şubat 1985 tarihli mektubunda “Dil Kurumu’nun çıkardığı dergiler berbat. Kabaklı’nın dergisi de sudan” diyen Mehmet Kaplan, *Kaynaklar* dergisinin de “beceriksizlikten” (Okay, s.165) çıkmadığını belirtir. Dergicilik için azimle, bu işten zevk alarak çalışacak, tecrübeli kimselere ihtiyaç duyulduğunu dile getirir.

Mehmet Kaplan, kültür meselesine dair her yeniliğin kendisini ne kadar heyecanlandırıldığını 10 Aralık 1984 tarihli mektubunda da ortaya koymaktadır. *Güneş* gazetesinde Erzurum’a dair bir haber okur ve Devlet Tiyatrosunun elli Erzurumluya “Kâtip Çıkmazı” oyunu için bedava bilet verdiğini öğrenir. Edebiyat sosyolojisinin önemine dikkat çeken Kaplan, tiyatronun toplumsal yapıya etki gücünü ifade eder. Mektubunda Orhan Okay’a “uyanık talebeleri” ile yürütebileceği bir araştırma önerir. Şehirde izlenen bu oyun, oyuna dair izlenimler ve oyunun etki gücüne dair örnek soruları sıralar. “Bu sorulara cevap verirsen Türkiye’de edebiyat sosyolojisini ilk araştıranlardan biri sen olacaksın” (Okay, s.162) diyerek kendisini yönlendiren hocasına Orhan Okay, bu oyuna dair ayrıntılı bir cevap yazdığını belirtmiştir. Mehmet Kaplan 21 Şubat 1985 tarihli mektubunda oyuna dair verdiği bilgiler için Okay’a teşekkür edip bunları Devlet Tiyatroları Genel Müdürü’ne aktaracağını yazar. “Mektubun gereğini yerine getirmiş olmalıyım. Ama onun istediği gibi edebiyat sosyolojisini ilk araştıranlardan biri olamadım” (Okay, s.163) diyen Okay’ın mektuplara dair sunduğu açıklamalarında samimi üslubunu koruduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu bölüm okura mektup ve hatıranın aynı zamanda iç hesaplaşma alanı yaratan edebi türler olduğunu düşündürmektedir.

Mektuplarında eski edebiyata duyduğu ilgiyi açık bir dille ortaya koyan Mehmet Kaplan’ın kitapta yer alan son iki mektubu bu konuda önemli notlar içermektedir. Şeyh Galip’in divanını aylarca elinden düşürmediğini belirten Kaplan, mektuplarında şairin “arkasında derin bir kültür ve medeniyet” (Okay,

s.164) yer alan beyitlerine ve açıklamalarına yer verir. “Şüpheden şüphe etmek gerektiğini” (Okay, s.164) söyleyen Galip’in hakikatler karşısında “arif” olmanın önemine işaret ettiğini ifade eder. Kitabın son bölümü “Son Ders: Galip’ten Bir Gazel” başlığını taşır ve Kaplan’ın 24 Haziran 1985 tarihli son mektubu ile bu mektuba dair açıklamaları içerir.

1984 yılında Kaplan’ı Şifa’daki evinde ziyaret eden Okay, Şeyh Galip’in beyitlerindeki kelimelere dair hocasıyla fikir alışverişinde bulunur. Abdülbaki Gölpınarlı’nın çalışması başta olmak üzere Şeyh Galip üzerine araştırma yapanlardan söz eden Kaplan, medeniyetin asıl ruhunun ve anlamının Divan şiiri dünyasında gizli olduğunu savunmuştur. Arşiv vesikalarının okunup medeniyetin ihtişamının anlaşılmasında bu işin Okay ve onun öğrencileri gibi genç nesillere kaldığını belirtmiştir. (Okay, s.169)

Kitabın eklerden önceki son paragrafında Orhan Okay, Galip’le noktalanmış mektuplarda adı geçen tüm merhumlara rahmet diler. “Bize düşen “Hitamühül-misk” değilse eğer, “İşte o kadardır ol hikâyet” diye de bitirebiliriz” (Okay, s.169) der.

Orhan Okay, kitabında okurlara sadece Mehmet Kaplan’ın mizacı ya da danışman kimliği hakkında bilgi sunmaz. Kendilerini bilim dünyasına adanmış değerli akademisyenlerin çalışma disiplini ve idealist kimliklerini ortaya koyan bu mektup ve hatıralar, genç akademisyenlerin yolunu aydınlatan ışığa dönüşür. Nitekim Max Weber, bilim insanının kendine has dünyasına dair bilgi verirken onun adanmış bir ruhla “gerçeğin arayışında ve hizmetinde” olduğunu savunur. Kaplan ve Okay’ın da bilim insanı olma serüvenini hakikati arama yolculuğu olarak gördükleri anlaşılmaktadır. “Gerçeğin dışında boyun eğilecek hiçbir makam tanımama... (...) Bilim adamlığı mesleğinin zor bir meslek olduğunu bile bile bu zorluktan tarifsiz bir zevk almak” (Vergin, 2005: 53) onların yaşamının vazgeçilmez unsurları arasında yer alır.

Sonuç

Mehmet Kaplan’ın ilk doktora öğrencisi Orhan Okay’ın *Mehmet Kaplan’dan Hatıralar Mektuplar* adlı kitabı hem araştırmacıların hem de edebiyat meraklılarının ilgiyle ve beğeniyle okudukları/ okuyacakları önemli bir kaynak niteliğindedir. Yeni Türk Edebiyatı başta olmak üzere farklı alanlarda yapılan çalışmalardan söz edilen kitapta önemli şairlerin, yazarların, filozofların ve akademisyenlerin eserleri ve düşünceleri hakkında bilgi verilir. Öğretici bir metnin kuru bir anlatımla sunulması yerine kimi zaman hoca-asistan ilişkisi kimi zamansa ağabey-kardeş ilişkisini yansıtan samimi mektup ve hatıralarla geçmişin aktarımı söz konusudur. Genç araştırmacıların bilgi arayışı yolculuğunda birer meşaleye dönüşen yazılarda geçmiş, şimdi ve geleceğin iç içe olduğu görülmektedir.

Önemli bir ekolün temsilcileri arasında yer alan Mehmet Kaplan, mektuplarında kimliğinin kurucu değerlerinin önemli kaynaklarına işaret eder. Onun bilgi birikimi ve her koşulda korumak adına üstün çaba sarf ettiği anlaşılabilir prensipleri öğrencilerini ve asistanlarını etkilemiştir. Yetiştirdiği

kimseler için rol modele dönüşen Kaplan'ın mektupları; edebiyat, felsefe, psikoloji, sosyoloji, medeniyet tarihi gibi farklı alanlara ait kaynakları okuyan ve araştıran bir bilim insanının günlük yaşamına dair önemli kesitler sunar. Onun beslendiği kaynakların gelecek nesiller için de değerli olacağını ipuçları dikkat çeker.

Meseleleri hem yerel hem de evrensel boyutları ile ele alan Kaplan, asistanlarının yabancı kültürleri tanımada ve yabancı dil öğrenmelerinde etkili olmuştur. Millî kültürü tanıyıp öğrenerek içselleştirmeyi ve yabancı kültürler ile mukayese etmeyi çok önemseyen Mehmet Kaplan'ın pek çok mektubunda bu husus ön plandadır. Doğu-Batı mukayesesine sıkça yer verilen bu mektuplarda "Sevgili Orhan, değerli kardeşim Orhan, kardeşim Orhan" gibi samimi hitaplar söz konusudur. Edebi değer bakımından dikkat çeken mektuplar okurların zevk alarak okuyacakları içerik zenginliği ve derinliğine sahiptir. Mektuplarda hem bilgi aktaran danışman hem de asistanlarına sevecenliğini her koşulda korumaya gayret gösteren ilim insanı portresi ile karşılaşılır.

Mehmet Kaplan ve Orhan Okay'ın beslendikleri kaynakların ortaya konulması kitabın ilgi ve merakla okunmasında önemli role sahiptir. Hem bireysel hem de toplumsal tarihe dair önemli bilgilerin estetik bir formda sunulduğu kitapta aydın dünyasının oluşum serüveni mektuplar ve hatıralar aracılığıyla dile getirilmektedir. İlim ve şahsiyet sözcüklerine büyük önem veren Kaplan ve Okay'ın aktif siyasetten uzak durma çabalarının onların üretkenliğine fayda sağladığı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Alain. (2018), *Mutlu Olma Sanatı*, (Çev.) Ayda Yörükân, Doğu Batı Yayınları., Ankara.
- Atasü, Topçuoğlu Reyhan. (2014), "Foucault ve Entelektüeller", *Doğu Batı*, Entelektüeller III, S 37, s. 221-230.
- Benedict, Ruth. (2011), *Krizantem ve Kılıç*, (Çev.) Türkân Turgut, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Enginün, İnci. (2011), "Yıllar Sonra Mehmet Kaplan'ı Hatırlarken", *Türkiyat Mecmuası*, S 21, s. 452-455.
- Foucault M., Bouchard D.F. (1980), *Language, Counter Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*, Cornell University Press, New York.
- Haydaroğlu, Mine. (2002), "John Rajchman ile Söyleşi: Gerçekleri Ortaya Çıkaracak Kurgulara İhtiyacımız Var", Entelektüeller Gerekli mi? *Cogito*, S 31, s. 191-201.
- Kaplan, Mehmet. (2001), *Şiir Tahlilleri 2*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kefeli, Emel. (2002), *Anlatım Tekniği Olarak Mektup*, Kitabevi, İstanbul.

- Lorasdağı, Berrin Koyuncu, İnce, Hilal Onur. (2014), “Marjinallikten Non Konformizme – Oğuz Atay Eserlerinde Entelektüel, *Doğu Batı*, Entelektüeller III, S.37, s. 63-87.
- Medawar, Peter B. (2005), *Genç Bilimadamına Öğütler*, (Çev.) Nermin Arık, TÜBİTAK, Ankara.
- Polat, Nâzım H. (2018), Edebiyat Tarihçiliği ve Prof. Dr. M. Orhan Okay, *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Orhan Okay Özel Sayısı, S 22, s. 75-85.
- Tanpınar, Ahmet H. (1977), *Edebiyat Üzerine Makaleler*. (Hazırlayan: Zeynep Kerman), Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Tuncel, Bedrettin. (2008), Mektup Türüne Giriş, *Türk Dili Mektup Özel Sayısı*, S 274, s. 9-13.
- Uçman, Abdullah. (2018), Hocaların Hocası Orhan Okay Üzerine, *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Orhan Okay Özel Sayısı, S 22, s. 9-24.
- Vergin, Nur. (2005), “Bilim Camiası ve Tanınma İsteği”, *Doğu Batı*, Akademi ve İktidar, S 7, s. 43-61.
- Yiğitbaş Maksut, Çelikörs Sefa. (2018), Prof. Dr. M. Orhan Okay'ın Akademik Kimliğinin İnşası ve Eserleri, *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Orhan Okay Özel Sayısı, S 22, s. 123-136.